

ארניברסיטת בן - גוריון בנגב

הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה להיסטוריה

נושא החיבור : קורות התנועה החלוצית " דרוך " במרוקו (1945 - 1960)

חיבור זה נכתב לשם קבלת התואר " מוסמך למדעי הרוח והחברה "

בידי : דליה בנג'ור

24 בדצמבר 1985

לב' בטבת תשמ"ד

24024

גם בקרב הקיבוץ המאוחד, שהיה "החלוץ" במרוקו הועלו ספקות באשר לפוטנציאל הטמון
ביהדות זו לעליה לארץ, כפי שהדבר מתבטא מדברי החבר ברגנסקי, במועצת הקיבוץ המאוחד ברמת
הכובש ב- 1943.

" אני מפקפק באפשרות העליה מצפון אפריקה, כפי שנראה הדבר היהודים שם זקוקים
להכשרת לבנות, לחבנת מצבת האמיתית (1).

התבטאות זו נבעה מחוסר הבנה את יהדות מרוקו שבבוא העת תעזוב הכל למען עליה
לארץ - ישראל, בדרכים מסוכנות ובהשאירה אחריה את כל רכושה (2).

אחד המניעים העיקריים ליוזמת הקיבוץ המאוחד לפעילות בקרב יהדות צפון אפריקה,
הייתה הטראומה של השואה. שהתחוללה באותה עת באירופה כפי שהדבר משתמע מדברי טבנקין,
במועצת הפצי - בה מ- 1944.

"יהדות הגולה נמצאת במצב נואש, אחרי מה שקרה, בפולין בכל זאת בהונגריה
נשלחים אלפי יהודים למות, ללא התנגדות, אין אנו בטוחים שגם בתוניס או בארצות אחרות
לא ישפילו אותנו או ישמידו אותנו כך, יש צורך לחינוך ולהתגוננות" (3).

ואכן בשלהי מלחמת העולם השניה ארגן הקיבוץ המאוחד סמינר גדול שנועד להכשיר
שליחים שיצאו, עוד לפני גמר המלחמה, לפעילות חינוכית, הגנה והצלה בגולה וביניהם
שלושת השליחים הראשונים לצפון אפריקה. (4) ב- 1943 הם יצאו לשליחות עלומה ובלתי
לגאלית לתוניס.

א.ו.ו.

(1) מועצת הקיבוץ המאוחד, רמת הכובש, 1943, דברי י. ברגנסקי, ארכיון אפעל, מיכל 7
תיק ח, חטיבה חמש.

(2) ראה אבידוב, יאני', נתיבים נעלמים, עם ההעפלה במחלת, ת"א, עם עובד, תש"ו.

(3) מועצת הקיבוץ המאוחד, הפצי בה- ארכיון "אפעל", מיכל 8, תיק 1, חטיבה 5
(דברי יצחק טבנקין).

(4) כנס "דרור", אפעל 1980, דברי משה רימון, שם, ארכ' "אפעל" הקלטה.

בתחילת 1947 אפריים פרידמן (מראשוני השליחים לצפון אפריקה) ויאני אבידוב נרתמו לפעולת העפלה מצפון - אפריקה. לשם כך הוקם מחנה מעבר מתחתית באלג'יר, מאות צעירים החלו לזרום למחנה באופן אינדוידואלי ממרוקו וגם מתוניסיה וציפו שם לאונייה שתפליג לחופי הארץ. שלוש אוניות מעפילים הצליחו לעזוב את אלג'יר; "שיבת ציון" - "יהודה הלוי", "הפורצים" ועל סזפונג 1500 עולים בדרכם לארץ (1) ישראל. חלקם הגדול של הצעירים שהעפילו לארץ נתפסו על ידי משמר החופים האנגלי ונשלחו לקפריסין עד להקמת מדינת ישראל.

הצעירים שזרמו למחנה המעבר באלג'יר, לא היו מאורגנים בתנועות נוער, מכאן ואילך החלה העליה הסטינית של מאות יהודים (משפחות וצעירים לעבר אלג'יריה) (2).

תנועת הנוער ובמיוחד הקיבוץ המאוחד הבינו שיש להעדיף על עליה סטיכית, המונית, לארץ, עליה של צעירים שחונכו בתנועות נוער עם בסיס מוצק לקראת קליטתם בארץ, אך המאורעות היו חזקים יותר והעליה ההמונית נמשכה עד לשנת 1953.

באותה תקופה נשמעו בארץ קולות שקראו להגביל את העליה ההמונית מצפון אפריקה בגלל הפעילות הכלכליות, בעיות האינטגרציה ובעיות רפואיות של יחדות צפון - אפריקה. בעקבותיהן הונהגה הסלקציה (3), (קריטריונים חמורים לעליה).

הקיבוץ המאוחד יצא בקריאה נגד הגבלת העליה מצפון - אפריקה, (בכנס עין - גב, ב- 16/5/1953) (4), יחד עם זאת הוא קרא להגביר את השליחות והפעילות החינוכית בקרב הנוער. באותו כינוס השליחים מחו נגד כוונת הסוכנות היהודית לחסל הכשרות חרוציות בצרפת כשלב במצמצום העליה מצפון אפריקה, בשנת 1953 היה שפל בעליה מצפון אפריקה. אך לנוכח התגברות המאבק במרוקו לעצמאותה, והסכנות הצפויות ליהדות שם זרם העליה התחדש בתחילת 1954.

(1) במערכה, שם, עמ' 16.

(2) ראה, י. ברגינסקי, גולה במצוקה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1978.

(3) שם, שם.

(4) פרוטוקול כינוס עין גב, מ- 16/5/1953, ארכי' "אפעל", תיק צפון אפריקה 1953.

תנועות הנוער הציוניות המשכו לפעול למרות המצב הבלתי יציב במדינה, אבל בתנאים של חצי - מחתרת. אלפי צעירים הצטרפו לתנועות הנוער; הבונים, דרוז, השומר - הצעיר, בני - עקיבא, הנוער הציוני.

מאות צעירים עלו לארץ והשראת השליחים שנבאו שחורות להמשך קיומה של הקהילה היהודית שם:

" ריבוי החזיתות גוון המלחמה האנטי - אימפראליסטית, יביאו שגם הנהגה פולזטית מנוסה לא תוכל למנוע התפרצויות ופגיעות בנקודות החלשות. אחת הנקודות החלשות היא הישוב היהודי. האפריאליזם המשטרתי ישתמש בישוב היהודי כבולם של כוח - המחץ של ההמונים. היחודים עלולים להיות בני - ערובה בידי הערבים" (1).

הצרפתים לא היו מאושרים מההסברה הציונית בטרקור, הם נפגעו מהופעת השליחים שהביאו לידיעת היהודים נימוקים (שהם בלסודם אמיתיים) שפגעו בכבודה של צרפת; חוסר בטחון ליהודים, רפיון כוחה של צרפת וכו'...

כתוצאה מכך הורגש בתחילת 1954 שינוי לרעה ביחסה של ממשלת צרפת למפעל הציוני. דבר זה התבטא בקשיים שהערימו השלטונות הצרפתיים בענייני עליה, בענין נתינת אשרות מעבר וביחסה לשליחי ישראל.

בתחילת 1954 הוחלט על הרחקת 4 שליחים ישראלים והייתה דרישה מצד השלטונות הצרפתיים להכניסם למחנה סגור עד היום שבו יעלו לאוניה (2), למרות זאת, טרם התגבשה אותה עת דיעה ברורה בממשלת צרפת באם יש לעכב את עליית היהודים מאפריקה הצפונית. משטח היתה נטייה בחוגי הפקידות הצרפתית לפתוח לרווחה את שערי היציאה בפני היהודים עניים הנמצאים בתנאי חיים קשים. יחד עם זאת נקטה הממשלה הצרפתית בצעדים להוצאת האוכלוסיה היהודית מעיירות קטנות וריכוזה בערים גדולות כדי למנוע פרעות מאחר ולא היה בכוחה של ממשלת צרפת לדאוג לבטחונם. (3).

כנס עין - גב 1953, שם, סקירתו של מ. קומפינו על מצבם של יהודי מרוקו. חוזר פנימי מ- 17/1/54, חתום ע' ברגינסקי מהסוכנות היהודית של הקיבוץ המאוחד ואל " הקיבוץ הארצי, אפעל, חטיבת חו"ל 2 - מיכל 22 תיק 128. שם, שם.